

BEZOEK AAN ENKELE EILANDEN VAN DE FAERÖER ARCHIPEL

Hans Jansen

Van 24 mei t/m 11 juni dit jaar heb ik de vogelbevolking van de Faeröer eilanden bezocht. Deze eilandengroep ligt zo'n 450 kilometer zuidelijk van IJsland en 300 kilometer ten noorden van Schotland. Van de 18 eilanden zijn er ruwweg vijf groter in oppervlakte dan 100 km² en de overige beslaan niet meer dan de helft ervan. Slechts één eiland (Lítla Dimun) is onbewoond.

Bron: www.infoplease.com/atlas/country/Faeroe_islands.html

Het klimaat is gekenmerkt door grote hoeveelheden neerslag (gemiddeld 280 dagen per jaar in enigerlei vorm). De regelmatig optredende mist kan zeker voor vogelaars een doorn in het oog zijn. Verder is het er winderig en de vele stormen die tussen IJsland en Schotland ontstaan, komen hier vandaan.

De link tussen weer en vogels is snel gelegd. Een diep stormcentrum bracht op 21 september 1984 zowel een Amerikaanse als een Siberische zanger naar het zuidelijkste eiland van de Faeröer eilanden; een Tenesseezanger en een bladkoning werden op diezelfde dag geringd op Seyduroy. Het gebied is niet in de eerste plaats bekend als pleisterplaats voor doortrekkende zangvogels, maar vooral vermaard vanwege de miljoenen zeevogels die er een broedplaats vinden, vooral Noordse stormvogels, drieteenmeeuwen, papegaaiduikers en zeekoeten.

Er wordt wel eens gezegd dat de archipel de grootste concentratie broedvogels ter wereld kent. Op de kust, die in totaal 1117 (!) kilometer lang is, is het ondanks de steilheid van de kliffen vaak goed nestelen op de volop aanwezige richels. De archipel is de meest oceanische en hoogst gelegen eilandengroep van de Noord-Atlantische oceaan.

De zeevogelbevolking van de Faeröer onderscheidt zich van andere zeevogelsamenstellingen door een groot aantal stormvogeltjes (vrijwel volledig toe te schrijven aan de stormvogeltjeskolonie op het eiland Nólsoy) en een relatief klein aantal broedende meeuwen en sterns.

Het "jagereiland" Skuvoy

Ik heb mij beperkt tot een bezoek aan enkele van de zuidwestelijke eilanden en mijn eerste meerdaagse verblijf was op Skuvoy, dat jagereiland betekent. Tijdens een inventarisatie van Scandinavische veldornithologen (2001) bevonden zich hier

128 paar kleine en 65 paar grote jagers. Voor een eilandoppervlakte van ca. 10 km² zijn dat hoge dichtheden per 100 ha. Frappant is dat de kleine jagers alleen in de lagere, vochtiger, wat meer heideachtige vegetatie broeden en hun grotere familieleden de voorkeur geven aan de wat drogere, hogere, meer grasachtige gebieden. Ruwweg broeden de kleine jagers op zo'n 100 tot 200 meter hoogte en de grote jagers vanaf deze hoogte tot enkele tientallen meters onder de hoogste punten van het eiland (390 m).

De grote jager stond hier aan het begin van de vorige eeuw net als op de hele Faeröer archipel op uitsterven. Door beschermingsmaatregelen heeft de soort zich tot het huidige bestandsniveau kunnen uitbreiden. Hij broedt in kustheideland-schap en het is opvallend om te zien dat alle nesten (armzalige kuiltjes in de grond) omringt zijn door wat dikker groener gras dat tot zo'n tien cm hoogte reikt. Je kunt in de onmiddellijke nabijheid de jagers streng kijkend de omgeving zien opnemen. Mocht je onverwacht op een wat licht ontvlambaarder exemplaar stuiten, dan loont het de moeite goed op te letten en een stok of statief paraat boven het hoofd te houden, want na enkele fly-byes gaat deze boeing onder de jagers over tot gerichte charges. Na enkele lage dreigend diep uit de keel komende klanken doe je er goed aan het territorium te verlaten, want mijzelf lukte het pas na zes stevige aanvallen de verontruste vogel af te schudden.

Grote jager, opvliegend om het territorium te verdedigen, Skuvoy - Hans Jansen

Ander gevogelte...

Toen ik op 29 mei na een koude nacht (kamperen is hier niet knus in het voorjaar) naar het hoogste punt van het eiland (392 m) liep, kwam ik niet alleen jagers tegen. Ik ontwaakte met geblaat van hemelgeitjes (watersnippen), die voortdurend in de stroomdalletjes van de mooie riviertjes op het eiland aanwezig zijn.

Langzaam omhoog lopend kwam ik in de omgeving van het enige dorp op het eiland broedvogelsoorten tegen als winterkoning (ondersoort *T.t. borealis*), merel, huismus, spreeuw, tapuit (talrijk), scholekster, regenwulp, goudplevier en oeverpieper (vooral nabij de rotsige kusten). Op hogere, toch nog wat vochtige gronden zijn zelfs met wat geluk paarse strandlopers te zien (behoorlijk zuidelijk zo rond de 62e breedtegraad voor deze soort). Ik zag maar één exemplaar opvliegen maar het eiland moet in totaal zo'n 4 paar herbergen. Vreemd genoeg heb ik geen bonte strandlopers in hun broedbiotoop gezien (volgens de inventarisatie van de Scandinaviërs 2x talrijker). Wel zag ik een groepje van zo'n 15 vogels dat laag over het eiland langstrok, vermoedelijk op weg naar IJsland, waar zo'n 75% van de Europese populatie broedt.

Opgewonden Noordse stormvogels aan de noordkust van Mykines - Hans Jansen

Af en toe kun je een raaf zien langsvliegen met een groot lichtblauw zeekoetenei in de bek. Dit schouwspel is de voorbode van het bereiken van de hogere delen van Skuvoy waar neergekeken kan worden op de enorme hoeveelheden rotskustbewoners. Aan de westkust van het eiland bevinden zich voornamelijk Noordse stormvogels (zo'n 25000) en aan de zuidkant is de grootste zeekoetenkolonie van de eilandengroep aanwezig met in totaal meer dan honderdduizend broedparen. Vooral de aan de voet van de steile rotskust opvallend aanwezige concentraties Noordse stormvogels zijn een lust voor het oog, zeker wanneer ze druk heen en weer vliegend opblinken in de zon, wat door de aanwezigheid van een stabiel hogedrukgebied elke dag van mijn verblijf mogelijk was.

Kuifaalscholvers en zwarte zeekoeten zag ik vooral aan de oostkant van het eiland, waar het water het ondiepst was. De zwarte zeekoeten zaten soms te rusten op de muur die het haventje van het 85 inwoners tellende plaatsje omgaf, waardoor de felrode poten soms goed te zien waren. Langs de kleine groepjes zwarte zeekoeten op zee vloog af en toe een kuifaalscholver, duidelijk kleiner en slanker in vlucht dan onze vertrouwde gewone, en ook hun broedgedrag betreft is bepaald anders. Niet in bomen (die zijn er eigenlijk niet op de Faeröer eilanden), maar uitsluitend op de lagere kliffen.

Elke respectabele "vogelberg" heeft ruwweg dezelfde opbouw wat betreft broedvoegebevolking. Van onder naar boven: kuifaalscholver, zwarte zeekoet, zeekoet/alk/drieteenmeeuw, Noordse stormvogel, Jan van Gent, Noordse pijlstormvogel, papegaaiduiker, stormvogeltje.

Drieteenmeeuw nabij de rotsige haven van Mykines - Hans Jansen

Sandsvatn en omgeving; Sandoy

Na Skuvoy bezocht ik de hoofdstad Tórshavn en kon ik mijn 30 kilo wegende rugtas een paar dagen in een pension stallen. Na de nodige ontspanning in het 17.000 inwoners tellende hoofdstadje ging ik naar Sandoy. Dit eiland herbergt aan de noordrand van het grootste meer van het eiland 2 paartjes grauwe franjepoten die de eerste juni druk foeragerend, baltzend en copulerend aanwezig waren. Het is mooi om deze soort een keer in vers zomerkleed te zien en de kleine verschillen tussen de individuen, zowel tussen beide geslachten als tussen de dieren onderling. De vogels zijn foeragerend zeer actief en tot op een meter te benaderen. Bij agitatie (bijvoorbeeld door een overvliegende grote jager) vlogen de vogels af en toe op. Vaak voegden ze zich dan tussen een tiental bonte strandlopers die hier

samen met wat bontbekplevieren en krombekstrandlopers opvetten voor de trek. Staand aan de noordkant van het meer (Sandsvatn) kun je kijkend naar het zuiden voortdurend grote voedselvluichten (soms honderden) van drieteenmeeuwen zien aankomen, die in honderdduizenden paren broeden op de eilanden in die richting (Skuvoy, Stora Dimun, Litla Dimun). Met de grauwe franjepoten gaat het wat slechter. Hun bestand op de Faeröer is afgenomen van zo'n 30-35 paar begin jaren 90 tot zo'n 16 paar nu.

Mykines; vogelparadijs

Na een bezoek op Nolsoy vanwege de grootste stormvogeltjeskolonie ter wereld (op een tiental vierkante kilometers broeden hier van eind mei tot in september zo'n 25.000 van deze alleen 's nachts aan land komende vogel; ruim de helft van de Europese populatie!) ging ik door naar Mykines; in elk toeristisch foldertje aangeprezen als "the paradise of birds". Op het eiland ziet het zwart van de papegaaiduikers. De zwermen van soms een duizendtal "papduikers" komen voor het eerst in je gezichtsveld wanneer je met een klein veerbootje de onrustige overtocht naar het eiland maakt. Deze duurt een half uur maar door de spanning, veroorzaakt door heftige deining, nabijheid van kliffen en golven die af en toe over de reling slaan, lijkt voor sommigen wat langer te duren. ("Not for the faint-hearted", meldt de reisgids).

De grootste concentraties papegaaiduikers zijn te vinden op het eilandje Mykinesholmur, het meest westelijke punt van de archipel. Het is verbonden met Mykines door een loopbrug en is te bereiken na een wandeling van een uur vanaf het gelijknamige dorp. Het herbergt de hoogste dichtheden van de soort op de Faeröer eilanden. Mykines is broedplaats voor in totaal meer dan 100.000 paar. Eilanders wisten me te vertellen dat het een slecht jaar was (20-30% minder papegaaiduikers dan voorgaande jaren) maar desondanks zag ik voor de kust groepen van zo'n drie- tot vierduizend exemplaren, vissend op kleine vis als smelt, sprot en wijting. Op Mykines heb ik verder grote en kleine mantelmeeuwen, drieteenmeeuwen, grote kolonies agressieve Noordse sterns, grote en kleine jagers, alken en zeekoeten, en op Mykinesholmur ook stormvogeltjes, vale stormvogeltjes en Jan van Genten gezien.

Voor de (vale) stormvogeltjes en ook de Noordse pijlstormvogels moet je er in deze tijd van het jaar 's nachts zo tussen 24.00 en 2.30 uur opuit. Vanaf het dorp zag ik binnen 10 minuten bovenaan de berg zowel een stormvogeltje als een "vaaltje". De stormvogeltjes zijn actiever en vliegen wat meer rondjes voor hun holte. Net als papegaaiduiker, vaal stormvogeltje en Noordse pijlstormvogel graven ze zelf hun nestruimte, want konijnen zijn er niet op de archipel. Wel zijn er hazen. In 1885 zijn door een Noorse boer 4 hazen losgelaten en die hebben zich over de meeste eilanden verspreid.

Zwaluwen waren ook aanwezig op Mykines, vreemd genoeg vooral huiszwaluwen. Voorheen was dit een zeer zeldzame broedvogel op de eilanden, maar de laatste jaren heeft zich meer dan een tiental paartjes weten te vestigen. Op 8 juni zag ik nog nabij het haventje van Mykines een niet jaarlijkse gast vliegen en wel een van Nederlands meest algemene broedvogels, namelijk een gierzwaluw.

Een paartje papegaaiduikers op Mykinesholmur - Hans Jansen

Bedreigingen

In de Noord-Atlantische Oceaan vormen vooral klimaatveranderingen en visserij een bedreiging voor zeevogels. Eind juli verschenen artikelen in Engelse kranten over desastreuze afname in reproductie bij zeevogelsoorten van de Britse eilanden. En in Skuvoy en Mykines werd mij verteld dat er zo'n 20-30% minder papegaaiduikers aanwezig waren op de klifranden nabij hun holen dan in voorgaande jaren. Dit komt naar alle waarschijnlijkheid door vrijwel totale afwezigheid van spiering – voor veel juveniele vogels een belangrijk onderdeel van hun dieet – en dat is te wijten aan wegvangst en aan klimaatveranderingen. Voor een koudwatervis als spiering kan een kleine temperatuurstijging van het water al rampzalige gevolgen hebben voor reproductie.

Noordelijke vogelbeschermingsorganisaties ramen dat enkele honderdduizenden zeevogels jaarlijks door "longline fishing" omkomen. Deze vistechniek, toegepast in de wateren rond de Faeröer door meer dan 700 Faeröerse schepen met in totaal meer dan 15 miljoen haken, is dus debet aan aardig wat sterfte, maar op een Noord-Atlantische vogelpopulatie van tientallen miljoenen vogels is de schade nog wel te overzien. Naast het broeikas-effect en vangst van vis is een andere menselijke factor van belang, namelijk olielozingen van schepen.

Misschien is het aardig op te merken dat onderzoeksbureau Alterra in 2001 in totaal 53 Noordse stormvogels, aangespoeld aan de Nederlandse kust, onderzocht. Slechts een enkeling had geen plastic in zijn maag, de andere gemiddeld een kwart gram per vogel. In totaal 6 vogels hadden verdachte chemische substanties ingeslikt. Vervuiling genoeg dus op de Noordzee en omgeving.

Literatuur

Dunn, E., C. Steel, The impact of longline fishing on seabirds in the north-east Atlantic: recommendations for reducing mortality, RSPB, Sandy, UK, 2001.

Franeker, J.A. van, A. Meijboom, Marine monitoring by Northern Fulmars: progress report 2002, Alterra, Wageningen, 2003.

Hagemeijer & Blair, The EBCC atlas of European breeding birds, London, 1997.

Harris, M.P. and S. Wanless, Breeding success, diet, and brood neglect in the kittiwake (*Rissa tridactyla*) over an 11-year period, ICES Journal of Marine Science, 54: 615–623, 1997.

ICES Marine Habitat Committee, Report of the Working Group on Seabird Ecology (WGSE) 29 March–2 April 2004, Aberdeen, UK.

Lonely planet, Iceland, Greenland & the Faroe Islands, 4th ed. 2001.

Sørensen S., D. Bloch, L. Steen, Vogels van de Noordatlantische en Arctische eilanden. Haarlem, 1993.